

СВАТОСЛАВ МИНКОВ И ПРИКАЗНИЯТ СВЯТ НА ШЕХЕРАЗАДА

ЛОТОС БОРАДЖИЕВА

Твърде малко, почти нищо не е писано за Св. Минков като автор и преводач на приказки. Очарован от онзи магьосник на словото, от първомайстора на приказките Ханс Кристиан Андерсен, още през 30-те години Св. Минков издава свои преводи на Андерсенови приказки в богато илюстрирана поредица от 12 книжки. Както отбелязва Елена Фурнаджиева в своя библиографски справочник „Андерсенови произведения, преведени на български език“ (21), у нас са издадени общо 113 тома с приказки на Андерсен и около 230 публикации на други негови творби в периодичния печат, само 6 от които не принадлежат на Св. Минков. „До края на живота си той наанася непрекъснато промени в многократно преиздаваните му преводни творби и сравнява своите преводи с руския на А. и П. Хансен и с немския превод на Х. Денхарт“ (вж. също Ел. Фурнаджиева, 21, с. 10).

Приказното наследство на Андерсен в значителна степен моделира жанровите предпочитания, творческия профил на големия наш писател. По думите на Симеон Султанов: „Ако съдим по иносказателните образи, маниера на писане и художествената атмосфера на тези творби, ще стигнем до мисълта, че до известна степен по-голямата част от тях са „индутирани“ от неповторимите приказни видения на великия датски писател“ (15, с. 262).

Макар че е трудно да се определи кога Св. Минков започва сам да пише свои авторски приказки, считаме, че насоките на приказното му творчество все пак са съвсем очевидни: 1. преводач на Андерсенови приказки; 2. автор на свои, оригинално сътворени приказки; 3. обработка на някои от световноизвестните приказки на Шехеразада.

Интересува ни по-специално третата насока. Но преди това съвсем накратко бих искала да припомним някои данни за Св. Минков като автор на оригинални приказки. Първата му книжка за деца „Захарното момиче“ излиза през 1935 г., като една година по-рано същата приказка се появява в списание „Детска радост“ (по данни от Втори том на „Речник на българската литература“). Съпругата на писателя Мария Томова отбелязва в спомените си, че тази приказка до известна степен е автобиографична. Написана е в чест на новородената им дъщеря, която също като „Захарното момиченце“ „растеше като в приказките“. М. Томова потвърждава също, че Св. Минков едновременно е творил и превеждал приказки (17, с. 59).

„Снежният човек и врабчето“ се появява в печатно издание през 1932 г., една година по-късно Св. Минков дарява българските деца с „Цар Безсънко“, а през 1934 г. най-малките се вслушват в това „Какво разказваше чайникът“, но вече знаят и други две приказки от Св. Минков — „Лъжец и истина“ и „Сапунените мехури“. 1936 г. е рождената година на три негови приказки: „Как гарджето стана певец“, „Индийска приказка“ и „Маскираната лисица“. Последната се преиздава в 1957, 1962 и 1968 г. През 1937 и 1938 г. излиза само по една приказка — „Златното яйце“ и „Лъв и жаба“. През 1941 г. се появява „Приказка за завистта“. След близо две десетилетия (1962) Св. Минков ни се представя като автор с „Приказка за лъжата“ в „Литературен фронт“, а след три години и с последната си приказка „Джуджето Тинтирин“. Няма съмнение, че Св. Минков е работил върху преводите на Андерсеновите приказки от 1930 до 1960 г., а в същото време създава и свои, оригинални творби в приказния жанр.

Защо Св. Минков се обръща именно към арабските приказки? Според думите на Хр. Йорданов „Св. Минков твърде отрано обиква пицната мъдрост на приказните герои, а когато създава като художник, разказва не само свои „приказки“ за възрастни, но преразказва за чудесата на източните и на северните народи. . .“ (9, с. 550).

Още през 1929 г. Св. Минков преразказал монголската народна приказка „Аманда-дърво-делецът и Аманда-живописецът“; от това време е и неговата „Индийска приказка“.

Имениният наш писател е знаел за непресекавия интерес в България още отпреди Освобождението към „Хиляда и една нощ“, към тази приказна съкровищница, изпълнена с обаятелни герои, неповторим колорит и увлекателни приключения. И неслучайно се насочва към приказ-

ките от „Хиляда и една нощ“. Събирани столетия наред, едва през XVI—XVII в. те са публикувани в този вид, в който са достигнали до наши дни. По всяка вероятност началото на „Хиляда и една нощ“ дава арабският превод на ирански приказки от сборника „Хезар Ефсане“ („Хиляди предания“), за който се споменава в арабските източници от X в. Според съветския изтоковед И. М. Филштински: „Този сборник остава непознат за нас, не знаем и какви приказки съдържа той, но имаме всички основания да приемем, че новелата за „Шахразад и цар Шахрияр“, както и някои други приказки, са заимствувани именно от „Хезар Ефсане“ (23, с. 5). Арабските разказвачи и преписвачи обаче са включвали в състава на „Хиляда и една нощ“ все нови и нови приказки от местен и чуждоземен произход, видоизменяли са ги по свой вкус, съобразно собственото си въображение. Оттук идва и онова разнообразие в съдържанието, в разказваческите маниери на ръкописите, съхранили се до наши дни.

Б. Я. Шидфар, И. М. Филштински и други изследователи на „Хиляда и една нощ“ разделят приказките от арабски произход на багдадски и каирски, но никой, разбира се, не е уточнил кога, къде и как се ражда дадена приказка. Съгласно ръкописни варианти последната редакция на „Хиляда и една нощ“ датира някъде откъм XVI—XVII в. И още нещо. Първоначално цифрата 1001 е била чисто метафорично название, а по-късно заговаря като количествен показател и затова по-късно умишлено се включват и творби от други жанрове, в повечето случаи цели повести, само и само броят да достигне 1001. Разширената каирска редакция се оформя през XII—XIII в. и пак според И. М. Филштински в нея ни се поднасят творби, явно родствени с древно-египетския фолклор. От това време се налага и названието „Хиляда и една нощ“ вместо предишното „Хиляда приказки“.

„Хиляда и една нощ“ е наниз от хитро стъкмени, невероятни истории с разнородни сюжети. Както пише проф. А. А. Долинина: „В средновековната арабска литература много често се среща такава форма на изложение — разказ в разказ“ (5, с. 7).

Обширната рамка на находчивата и остроумна Шехеразада ни разкрива пестролик и многолюден свят със собствени закони, обичаи и нрави, свят на различни националности и народи от Иран, Ирак, Сирия и най-вече Египет, където „Хиляда и една нощ“ е намерила своята последна модификация.

Съхранено е жанровото и тематично разнообразие на приказките: притчи за животни и редом с тях героични епоси, вълшебни приказки за добри и зли духове и тяхната намеса в съдбата на героите. В много отношения тези приказки ни показват далечната си връзка с индоиранския фолклор. Но въпреки това трудно могат да се локализируют към конкретна историческа среда, защото отдавна са изгубили своята географска, етнографска и социална специфика. Постепенно те се арабизират, т. е. загубват чуждоземния си произход и започват да се възприемат от читателите и слушатели като рожба на човешкото въображение.

Сред приказките, възникнали на арабска почва, на челно място са багдадските, които, съпоставени с индоиранските и по-късните египетски приказки, поразяват със своя лаконизъм. Писали са ги за жителите на Багдад, затова са някак си по-трезви, с подчертан интерес към хитроумните и ловки хора, към реалната действителност. Действието обикновено се развива в Багдад, любовните и еротичните сюжети, твърде често грубовати и непристойни, са предпочитани. Главният герой неизменно е добродетелният Харун ар-Рашид (халиф, управлявал през 786—809 г.)

Социалните мотиви доминират в т. нар. каирски новели, чиито герои са дребни търговци или занаятчийци, не така образовани, затова пък надарени с практичен ум и находчивост. Макар и много по-обширни от багдадските, каирските приказки увличат читателя, не го отегчават. Те са увлекателни, с изтънено чувство за хумор. Те привличат и с достоверния си, реалистичен рисунък.

Сред тях, разбира се, има и съвсем елементарни приказки, като например „Абу Кир и Абу Сир“ от египетския цикъл, възникнала не по-рано от края на XVI в.

„Али Баба и четиридесетте разбойника“ е приказка с поучително-приключенски характер, със сюжетна линия от градското ежедневие. В нея срещаме само едно вълшебно заклинание: „Сезам, отвори се! и „Сезам, затвори се!“*

* „Сезам“ произлиза от арабската дума „симсим“ — сусам.

Приказката „Аладин и вълшебната лампа“ е също така достоверна картина за нравите и обичаите в Египет при последните мамелюкски халифи. „Вълшебният кон“ според А. Н. Веселовски е заимствувана от древноперсийския сборник „Хезар Ефсане“, което потвърждава и самото начало на приказката: „Персийският цар, голям любител на философията и геометрията, имал три дъщери и един син, по име Камр ал-Ахмар...“ Преминала от Испания във Франция, тази приказка поражда появата на два ринарски романа с едно и също заглавие „Дървеният кон“. Да си припомним и нашата приказка „Хвърковатият кон“ (вж. 13, с. 11).

„Хиляда и една нощ“ е повествование за емири и султани, но и за смели търговци, за първооткриватели на нови земи и морета, за герои, изгарящи от жаждата за познание. Например като „Синдбад-мореплавателя“, приказка, очевидно възникнала в пристанищният град Басра, където са си давали среща търговци и мореплаватели през втората половина на Х в.

Ето такава е накратко няколковековната история на приказките от „Хиляда и една нощ“. Говорихме за различията на приказките в този сборник. Но тяхното обединително звено е и си остава красноречието. В него според Корана се крие вълшебството и то става девиз на арабските средновековни книжовници. Приказките са изпъстрени със стихове от средновековни поети (като например Абу Нуас, Ибн ал-Муатаз и др.), очевидно и по вкуса на тогавашния читател.

Отделна страница от историята на „Хиляда и една нощ“ представляват преводите ѝ на западноевропейски езици. Сред европейците най-напред А. Галан превежда от арабския оригинал „Хиляда и една нощ“. По неговото неоглямо по обем дванадесеттомно издание от 1703—1713 г., съдържащо само 21 приказки, се извършват и някои по-нататъшни преводни обработки на европейски езици. Например руското издание на Допелмайер и Шелгунов (1889—1890), българските издания (1897—1899, 1931 г.).

От 1929 до 1938 г. М. А. Салие за пръв път в Русия превежда от арабски на руски „Хиляда и една нощ“. Приказките са преиздадени през 50-те години под редакцията на акад. И. Ю. Крачковски. М. А. Салие е преводач и на сборника от 1961 г. „Халиф за кратко време“, в който е добавил 7 приказки — между тях „Али Баба и четиридесетте разбойника“ и „Аладин и вълшебната лампа“, които липсват в двете по-раншни осемтомни издания, защото липсват и в оригинала. Преводачът е ползувал ръкописи, съхранявани в Ленинградската обществена библиотека „Салтиков-Шчедрин“. В руското издание от 1889—1890 г. тези приказки са преведени, макар и не от оригинален източник.

По свидетелство на С. Султанов разбираме, че когато през 40-те години Св. Минков, който не е знаел арабски език, е изготвял своите обработки на приказки от „Хиляда и една нощ“, той е ползувал немски, руски и български преводи. Констатираме, че повечето преводи на немски, съществували тогава, са правени от френския превод на Галан. С. Султанов не уточнява от кои години са тези преводи. Що се отнася до българските, то данните от Народната библиотека „Кирил и Методий“ в София и от Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив говорят, че интерес към приказките от „Хиляда и една нощ“ е проявяван още през миналия век. Първата печатна книжка от 78 страници излиза в София през 1884 г. Това е книжката „Арабски приказки от 1001 нощ, разказани в единствен ден“. Няколко години по-късно (1897—1899) се появява друго издание, в два тома, но само с 31 приказки, при това в съкратен вид. Ново, също така фрагментарно издание е това от 1919 г. Сравнително по-пълнен превод на приказките от „Хиляда и една нощ“ на български език ни се представя през 1931 г. — 826 страници, 49 приказки. Именно оттук според нас Св. Минков подбира за преработка приказки, които не е могъл да вземе от съвсем непълните по-късни издания през 40-те години — 1941, 1942 и 1943 г. В еднотомника от 1931 г., който е ползувал Светослав Минков, не е посочен преводачът. Но от предговора става ясно, че: „За превода сме се ползували от френския превод на Галан и от руския на Ю. Допелмайер“ (3, с. 5).

През 1927 г., почти едно десетилетие преди Св. Минков, видният наш художник, изкуствовед и писател Николай Райнов подбира и преразказва някои приказки от „Хиляда и една нощ“ (25). Ползувал ли е Св. Минков негови преработки? Запознавайки се с тях, виждаме, че те са съвсем съкратени и предадени свободно техни варианти. Един пример. Последната приказка на Николай Райнов е озаглавена „Омагьосаното дърво“. От съдържанието ѝ разбираме, че тя отго-

варя на „Приказка за рибаря“ от оригинала, в който, както и при Св. Минков, тя се състои от няколко части: „Разказ за везира на цар Юнан и лекаря Дубан“, „Разказ за сокола на цар Синдбад“ и др. Първото подзаглавие при Н. Райнов фигурира като отделна приказка: „За жестокия цар и говорещата глава“. Поради това преразказите на Н. Райнов не са могли да бъдат належн-ден източник за Св. Минков.

Св. Минков не е нито първият, нито последният писател, насочил перото си към иносказателния приказан жанр. Отдавна, много отдавна приказни мотиви, сюжети и герои стават преразказ на забележителни художествени произведения — като се започне от Апулей и неговото „Златно магаре“, Бокачовия „Декамерон“, „Кентърбърийските разкази“ на Чосър, та чак до приказките на Пушкин и Толстой. Още М. Горки е констатирал това, като пише: „Формалната, сюжетна и дидактична зависимост на художествената литература от устното народно творчество е съвсем очевидна и твърде поучителна.“ Щастлива и плодотворна е ориентацията на Св. Минков към „Хиляда и една нощ“, към този изящен паметник на народния гений на Изтока. В предисловието си към книгата авторът отбелязва: „В предлаганото българско издание на „Приказките на Шехеразада“, пригодно за нашата младеж, са преразказани съвсем свободно някои от прочутите арабски приказки от „Хиляда и една нощ“. . . Авторът се е освободил от многоречивата сложност на оригиналния текст, като се е помъчил да запази в простотата на израза въз-пуващото повествование на сладкодумната Шехеразада“ (11, с. 364).

И ето сега прелистваме и препрочитаем неговите „Приказки на Шехеразада“, неговите авторизирани и преразказани приказки с ненакърнена конкретна, фолклорна основа, и въпреки това ги възприемаме като Св. Минкови творби. Според известния компаративист Д. Дюришин да се установи оригиналният източник на превода не е трудно — „данните от оригинала са относително обективни, осезаеми, макар и да не са единствен критерий за оценка на работата на преводача“ (6, с. 162). Но Св. Минков не е познавал оригинала, а е известно, че по времето, когато той се е занимавал с тези приказки, не са съществували още преводи от оригинала. „Сам Галан например е бил много добър разказвач, най-често е преразказвал, а не е превеждал“ (19, с. 8). А Св. Минков се е придържал главно към Галановите преводи. Тогава с какви критерии трябва да подходим при оценката на неговите приказки на Шехеразада?

Въпреки формалните неточности спрямо арабския текст Св. Минков възпроизвежда вярно фабулата, идейното съдържание и композиционната структура на източната приказка. Но нека не забравяме, че в случая той не е само преводач, а и писател с творческо въображение, което го прави и авторски съпричастен.

В първото си издание от 1957 г. сборникът с подобрите и преведени от Св. Минков приказки е озаглавен традиционно „Хиляда и една нощ“, макар че той съдържа само някои от най-известните приказки от едноименния сборник. Затова заглавието „Приказки на Шехеразада“ е по-удачно и подсказва, че на читателя са представени само някои (в случая седем) от приказките на изобретателната и остроумна Шехеразада. Второто издание от 1959 г. е допълнено с приказките „Аладин и вълшебната лампа“ и „Слепецът, възжарят и халифът“. За огромния интерес на читателите към „Приказките на Шехеразада“ говорят изданията от 1961, 1963, 1972, 1976 и 1980 г., а в двутомника „Избрани съчинения“ на Светослав Минков от 1982 г. са включени също и преразказаните му приказки. Тези осем издания недвусмислено потвърждават голямата популярност на Св. Минков и като разказвач на „Приказки от „Хиляда и една нощ“.

Дори и названията на подобрите и обработени от Св. Минков приказки от „Хиляда и една нощ“ разкриват авторската находчивост, а също така ни запознават със съвременните стилистични похвати и умение за лаконичен и точен изказ.

От таблицата става ясно, че Светослав Минков се е ползвал както от българския, така и от руския превод. В повечето случаи той се е придържал към оригиналното заглавие, като винаги извърля жанрово пояснителните определения „разказ“ или „приказка“. Оригинално название на четвъртата поред приказка в сборника на Св. Минков е „Приказка за коня от абаносово дърво“. Абаносовото тропическо дърво има черен или червен цвят. Допелмайер в своя руски превод го назовава черно. От приказката проличава, че се касае за необикновен, вълшебен кон. Светослав Минков ни предлага най-удачното заглавие. Световно известната приказка „Али Баба и четридесетте разбойника“ във всички преводни варианти, пък и в самия оригинал, носи

Таблица № 1

№	Буквален превод от оригинала (№ 1)	В руския превод на Дюпелмайер (18, 19 и 20)	В българския превод от 1931 (№ 3)	В книгата на Св. Минков (№ 11)
1.	Разказ за Ала ад-Дин и омагьосания светилник	Приказка за вълшебната лампа на Аладдин	Приказка за вълшебната лампа на Аладдин	Аладин и вълшебната лампа
2.	Приказка за халифа Харун ар-Рашид	Приказка за славния халиф Харун ал-Рашид	Приказка за славния халиф Харун ал-Рашид	Слепецът, възжарят и халифът
3.	Приказка за рибари	Приказка за рибаря	Приказка за рибаря	Рибарят и страшният дух
4.	Приказка за коня от абаносово дърво	Разказ за коня от черно дърво	Приказка за вълшебния кон	Вълшебния кон
5.	Приказка за Синдбад — мореплавателя	Приказка за Синдбад — мореплавателя	Приказка за Синдбад — мореплавателя	Синдбад — мореплавателя
6.	Разказ за везира Нур ад-Дин и неговия брат	Разказ за везира Нур ад-Дин и неговия брат	Нуредин и Бадредин Хасан	Нуредин и брат му Шамзадин
7.	Приказка за Абу Кир и Абу Сир	Приказка за Абу Кир и Абу Сир	липсва	Абу Кир и Абу Сир
8.	Разказ за Али баба и 40-те разбойници и робинята Мерджана	Историята на Али баба и 40-те разбойници, погубени от една робиня	Историята на Али Баба и 40-те разбойници, които изгуби една робиня	Али Баба и 40-те разбойници
9.	Разказ за Маруф — обушара	Разказ за Маруф — обушара	липсва	Маруф — обушара

подзаглавие „които са погубени или изстребени от една робиня“. Св. Минков намира за излишни заглавните пояснения, тъй като от съдържанието е съвсем ясно, че именно Мерджана погубва разбойниците и по този начин спасява господаря си. Във втората поредна приказка герои са халифът Харун ар-Рашид, слепецът Баба Абдал (загубил зрението си поради своята алчност) и въжарът Коджа Хасан. Но тъй като Харун ар-Рашид все пак не е главният герой, намираме за по-точно заглавието на Св. Минков.

Една съпоставка на преведената от Св. Минков приказка „Аладин и вълшебната лампа“ с българския превод от 1931 г. и арабския оригинал е поучителна в много отношения.

Ето началото на приказката според арабския оригинал в буквален превод: „Разказват, щастливи царю, че в някой от градовете на Китай живял в бедност един шивач и той имал син на име Ала ад-Дин.“ В българския превод от 1931 г.: „Отдавна, много отдавна в голямото китайско царство живял беден шивач на име Мустафа“, и при Св. Минков: „Отдавна, много отдавна в далечната китайска земя живял беден шивач на име Мустафа.“

В оригиналния текст шивачът е безименен, за него се говори само като за баща на Аладин. И в руския превод на Допелмайер, изготвен от френския, и в преводната обработка на нашия писател шивачът има име. Французинът А. Галан си остава „кръстникът“ на шивача. Мустафа е разпространено име в арабския свят и Галан, когато е превеждал приказката, неслучайно е решил да назове така героя. Ако Св. Минков е знаел арабски, може би другояче е шял да наименува шивача.

Но това не е съществено в случая. По-важно за нас е проявеното от него умение да внесе чисто български изрази и обороти в преразказаните от него приказки. Докато например в арабския оригинал е казано: „... започна да преде памук и се прехранваше с труда на своите ръце, така прехранваше и своя син...“, в българския превод от 1931 г.: „... с предене и тъкане поддържаше съществуването си...“; при Св. Минков четем: „Като останала без подкрепа, майката се заловила да преде прежда и да я продава на пазара, за да спечели някоя и друга пара за наситния хляб.“ И по-нататък: „Виждайки, че Ала ад-Дин иска да избяга, той вдигнал ръка и така ударил момчето по бузата, че едва не избил всички зъби от устата му“; „Хвана го за врата и го уларил по лицето тъй, шото кръв протече от устата му“; а при Св. Минков: „Но магьосникът го хванал и го ударил тъй силно, че от устата на момчето рiekнала кръв.“ И още един пример: в арабския оригинал: „О, дете мое, той ще те избави от всякакво зло или бедствие, което може да те поразии...“; в българския превод: „Този пръстен има чудотворна сила и ако изпадне момъкът в опасност, може да си послужи с него за своето спасение...“; а при Св. Минков: „... че този пръстен ще му помогне, ако го сполети беда“.

Лексикални и фразеологични компоненти на такова едно внасяне на чисто български изрази в преразказаните от Св. Минков арабски приказки ще намерим в изобилие: „скитал се немил-недраг“, „добрият чичо го пременил“, „Аладин разправил за патилата си“, „докато стъкмя чеза на дъщеря си“, „извадил от пазвата си вълшебната лампа“, „по една жълтица парчето“, „вземи младоженеца и го затвори в кошарата“ и т. н. За един арабин, знаещ български език, много невероятно би звучало как Св. Минков променя в „баничка“ арабската „кунафа“ (вид сладкиш). Тези изменения внасят в приказките нашенски колорит, без да изменят и изместват източната екзотика.

На арабски името на главната героиня е Шахразад. При Св. Минков тя е Шехеразада, както е и при Н. Райнов. В последното българско издание на приказките (1971) — Шехрезада. Св.-Минковото название се е наложило у нас и ние възприемаме именно него.

В една от приказките героят се нарича в арабския текст Ала ад-Дин, при руския превод е назван Аладдин, в българския превод от 1931 г. и при Св. Минков — просто Аладин.*

* Определителният член в арабския език е „ал“, общ за всички родове и числа. Пише се пред думата, слято с нея. В международната транскрипция е прието този член да се пише отделно от думата, отделен с дефис (тире) от нея. Пред име, название, чиято първа буква е предноезична съгласна като например „л“, „р“, „з“, „л“, „ш“, „д“ и др. втората буква „л“ на определителния член се заменя със съответната предноезична съгласна. Получава се едно удвояване на предноезичната съгласна, което се респектира и от транскрипцията. Например Нур ал-Дин, Шамс ал-Дин, Харун ар-Рашид, аш-Шабби и др. Когато думата започва със задноезична съгласна, измененията в произношението, съответно в транскрипцията не се наблюдават. Имената,

Още нещо за предаването на собствените имена при разглеждания от нас автор. Името на принцесата Бадр ал-Будур, Св. Минков е отбелязал Бадрулбудура. Добавил е едно допълнително „а“, както е в повечето имена от женски род в български език.

Оригиналните арабски приказки от „Хиляда и една нощ“ са изпъстрени със стихотворни куплети. При Св. Минков те са напълно игнорирани, защото, както съобщава С. Султанов, той „отдавна, много отдавна беше престанал да пише стихове, още след като напушена списание „България“ (към края на 1922 г. — б. м., Л. Б.), той се отказва от мерената реч“ (15, с. 275). А и французинът Галан е пропуснал повечето от тези стихове, Допелмайер също така ги съкращава до голяма степен, а в българския превод те липсват.

В оригиналните текстове обикновено се говори коя приказка през кои нощи е била разказвана, един вид за да бъде оправдано заглавието „Хиляда и една нощ“. И ето например: „Разказ за везира Нур ал-Дин и неговия брат“ прекрасната Шехеразада разказва от 20-а до 24-та нощ. „Разказът за коня от абаносово дърво“ — от 357-а до 371-вата нощ. Приказката за „Синдбад Мореплавателя“ е още по-дълга — от 536 до 566-а нощ и т. н., и т. н. Само при две приказки, преразказани и от Св. Минков, „Ала ал-Дин и вълшебната лампа“ и „Али Баба и четирidesетте разбойника и робинята Мерджана“ не е отбелязано през кои нощи са прозвучали от устата на Шехеразада, може би защото оригиналите са възникнали много по-късно. Тук ще добавим още, че приказките всъщност впоследствие получават и заглавията си в зависимост от тяхното съдържание и за по-голяма прегледност.

Св. Минков доста свободно борави с цифрените знаци, а понякога дори ги пренебрегва изцяло.

В арабския оригинал: „Джинът донесъл разкошна масичка, цялата сребърна. На масичката имало 12 блюда с различни ястия, 2 сребърни чаши, 2 бутилки със светло, старо вино и хляб, по-бял от сняг“; в българския превод от 1931 г.: „На таблата имаше 12 сребърни съдове, 6 хляба, бели като сняг, 2 шишета хубаво вино, 2 кристални чаши“; а у Св. Минков: „Табла с най-вкусни ястия и напитки в сребърни съдове“. И този пример, разбира се, не е изключение.

Прави впечатление, че „Приказките на Шехеразада“, преразказани от Св. Минков, са често съкращавани, особено в характерните си битови особености. И това не е приумица на нашия преводач, а на първопреводача на тези приказки А. Галан. Видимо А. Галан е споделял мнението на Ал. Веселовски, че „арабският оригинал на „Хиляда и една нощ“ ни представя безчет битови подробности за нравите и обичаите на хората от Изтока, днес интересували само професионалисти и етнографи“ (19, с. 4). Дори и да съществуваша тези битови подробности, Св. Минков би ги прескочил, защото „изпитваше смъртна ненавист към битоописателството...“ (15, с. 55).

Напълно игнорирани са от Св. Минков еротичните спени и любовните сюжети от багдалските приказки. Та нали за деца и юноши ги преразказва той! А. Галан в своите преводи е съкратил по-голямата част от тях, но все пак някои е оставил.

С особено вълнение е работил Св. Минков над приказката „Синдбад-Мореплавателя“. Сам той цял живот е жалува да пътува в далечни страни, по морета и океани и, заради тази си неизлечима болест е бил готов да жертвува неособено завидното си материално състояние, да обръква положението си за месеци и дори и за години“ (вж. С. Султанов, 15, с. 88). И именно поради това е необясним фактът, защо той пропуска последното, седмо пътешествие на Синдбад.

В три от приказките Св. Минков разгръща творческата си стихия на преразказвач, на художник на демоничното, на ужасите и кошмарите. Приказките дават най-големи възможности и в това отношение.

Първата от тях е „Аладин и вълшебната лампа“. В нея, както вече беше споменато, единственият вълшебен елемент на пръв поглед е лампата. А „духовете-служители“ на лампата и „служителят“ на вълшебния пръстен?! Демонични сили, така добри към своя собственик, толкова зловещи към онзи, към когото притежателят им пожелае това. Малка илюстрация. Когато които се срещат в преводните обработки на Св. Минков, се отнасят най-често към първия слушач.

Може да отбележим още, че Св. Минков отделя с тире определителния член от думата. Може би той е имал известни познания в тази област. Например при него срещаме Харун ал-Рашид и др.

мароканският магьосник затваря Аладин в подземието, „нещастният момък, потънал в студената мрачина на подземието, викал, но никой не му се обадил“. После злият дух отнася през нощта везирския син в кошарата и чак „призори, премръзнал и уплашен, го връща в постелата при жена му“. „През тази нощ, изпаднал под властта на лошия магьосник — другар на демоните, нека да бъде хиляди пъти проклет, с мен се случи нещо ужасно, необикновено, от което кръвата леденее в жилите, и досега не мога да дойда на себе си...“

А в приказката „Слепецът, въжарят и халифът“ акцентът е поставен върху магически, демонични сили, заклинания и други подобни — нещо, което е само бегло загатнато в оригиналните ръкописи и преводните обработки. Ето как Св. Минков предава ослебяването на един от приказните герои: „И тъкмо пламъците лумнаха, той изрече няколко заклинания и хвърли в огъня магьосани билки, от които се дигна на възбег гъст, черен дим.“ В българския превод: „...хвърли в огъня някаква миризлива трева, почна да разлипява с ръце черния дим и да произнася някакви неразбрани слова.“ И по-нататък: „Без да се бавя, аз се спуснах в палата, дето бяха натрупани в безреда всякакви скъпоценности, и се нахвърлих алчно върху неизброимите съкровища.“ В българския превод от 1931 г.: „Като див звяр, който се нахвърля върху жертвата си, се затекох към първата купчина злато.“ И вместо „демонът на завистта завладя моето сърце“, Св. Минков авторизира: „Но щом отминах няколко крачки, в сърцето ми пламна люта завист и някакъв вътрешен глас ми подшушна: Защо ли тоя дервиш ми заграби половината съкровища, когато се е отказал от всички земни блага и при това е господар на омагьосания палат, откъдето винаги може да си вземе каквито иска богатства?“ Може би за да улесни читателя, да му подсказва трагичния завършек: „...като разбра, че не може да го вразуми, старецът намаза с мехлем и дясното ми око и в същия миг потънах в непрогледен мрак“. (В българския превод от 1931 г. е поднесено съвсем пестеливо: „Аз не виждах светлина. Тя се стъмни за мен завинаги.“)

„Рибарят и страшият дух“, както се вижда вече от изнесената таблица, в оригиналния ръкопис и другите преводи — просто „Приказка за рибаря“. И така, след като рибарят измъкнал оловната запушалка от стомната, от нея най-напред се извил черен дим, който се издигнал високо, високо в облаците, после се превърнал на великан. Св. Минков изобразява този великан съобразно с руския превод, в случая твърде близък до оригинала: „Главата му стигала до небето, а нозете му се опирали о земята. Главата му била като кубе на храм, ръцете му като грамадни вили, нозете му — като корабни мачти, устата му като лещера, зъбите му — като воденични камъни, ностъ — като комин, очите — като пламтящи факли.“ В българския превод от 1931 г. такова описание липсва.

Ориентацията към тази приказка, дори и модификацията на нейното название потвърждават недвусмислено увлечението на писателя Св. Минков по демонични персонажи и ужасяващи събития и случки. Злият великан, нарекъл се пророк на Соломон (в оригинала Сюлейман), обещава на рибаря, загдето го е освободил от стомната, да го възнагради, т. е. да го умъртви с най-ужасната повинна. Неслучайно Огнян Сапарев причислява творби от подобен род към „изкуството на ужаса“.

Какви са били все пак мотивите на Св. Минков да включи в своя сборник „Приказки на Шехеразада“ именно тези три приказки? Почти във всички издания с избрани приказки от „Хиляда и една нощ“ тяхното присъствие е неизменно. Своего рода приключенско-фантастично чествие, те са предпочитани от европейците. И на трето място, тези приказки навярно са навявали носталгичен спомен за младежките увлечения на писателя по диаволизма през 20-те и началото на 30-те години.

И в заключение нека изразим надежда, че бъдещите изследователи на Светослав Минков ще обърнат по-голямо внимание на приказните жанрови предпочитания, преводи и обработки на приказки от Севера и Изтока — обстоятелство, което определя творческия профил на този именит наш писател.

- ¹ Алфу лейлатин уа лейлатун (Хиляда и една нощ). На арабски език, в 2 тома. Кайро, 1969.
- ² Арабски приказки от 1001 нощ, разказани в единайсет дена. Превел П. А. Петров, С. Народна печатница на Богдан Прошек, 1884.
- ³ Арабски приказки „Хиляда и една нощ“. Пълно илюстрирано издание. С., 1931.
- ⁴ А. Галан. Хиляда и една нощ. Превод В. Вълева. С., 1943.
- ⁵ А. А. Долиннина. Предисловие к сборнику „Восходы лун на стоянках веселья“. Л., 1983, с. 5—19.
- ⁶ Дйониз Дюришин. Теория сравнителного изучения литературы. М., 1979.
- ⁷ Игра на сенките. Българска диаволична фантастика. Пловдив, 1983.
- ⁸ Христо Йорданов. Светослав Минков. — В: Речник на българската литература. Т. II. С., 1977, с. 376—379.
- ⁹ Христо Йорданов. Бележки към „Съчинения в два тома на Св. Минков“. Т. II. С., 1982, с. 549—551.
- ¹⁰ Светослав Минков. Волът и магарето — арабска народна приказка. С., 1964.
- ¹¹ Св. Минков. Приказки на Шехеразада. Съчинения в два тома. Т. II. С., 1982, с. 363—364.
- ¹² Св. Минков. Приказки. Съчинения в два тома. Т. II. С., 1982, с. 301—359.
- ¹³ Любомира Парпулова. Българските вълшебни приказки. С., 1978.
- ¹⁴ М. Салъе. Забытые страницы „1001 ночи“. Халиф на час. М., 1961.
- ¹⁵ С. Султанов. Насаме със Светослав Минков. С., 1972.
- ¹⁶ Симеон Султанов. Светослав Минков. Съчинения в два тома. Т. I. С., 1982, с. 5—18.
- ¹⁷ Мария Томова. Младите години със Светослав Минков. — Пламък, 1972, кн. 4, с. 53—65.
- ¹⁸ Тысяча одна ночь. Арабские сказки. Новый полный перевод Ю. В. Дюппелмайер. Т. I. М., 1889.
- ¹⁹ Тысяча одна ночь. Арабские сказки. Новый полный перевод Ю. В. Дюппелмайера, со статьей академика профессора Александра Веселовского. Т. II. М., 1890.
- ²⁰ Тысяча одна ночь. Арабские сказки. Новый полный перевод. Т. III. М., 1890.
- ²¹ Елена Фурнаджиева. Ханс Кр. Андерсен. Библиографски справочник. Копенхаген, 1979.
- ²² И. М. Фильштинский. Книга тысячи одной ночи. Тысяча и одна ночь. Избранные сказки. Пер. с арабского М. А. Салъе. М., 1977.
- ²³ И. М. Фильштинский. Сокровищница народной фантазии. Тысяча и одна ночь. Избранные сказки. Пер. с арабского М. Салъе. М., 1983.
- ²⁴ Хиляда и една нощ. Арабски приказки. Пълен превод от М. Велинов. В. Търново, Т. I. 1897; Т. II, 1899.
- ²⁵ Хиляда и една нощ. Избрани приказки, преразказани за деца и юноши от Н. Райнов. С., 1942.
- ²⁶ Б. Я. Шидфар. Книга далекая и близкая. Тысяча и одна ночь. Избранные сказки. Пер. с арабского М. Салъе. М., 1975.